

АУДІО- ТА ВІДЕОЗАПИСИ ЯК РІЗНОВИД ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Чванкін Сергій Анатолійович,

канд. юрид. наук, доц.,

голова Київського районного суду м. Одеси,

голова Асоціації слідчих суддів України,

Україна, м. Одеса

e-mail: sergey0024@i.ua

ORCID 0000-0002-9800-854X

У статті викладено результати дослідження процесуальних особливостей збирання, дослідження та оцінки аудіо- та відеозаписів як судових доказів у цивільному процесі. Встановлено порядок використання в процесі судового доказування відеозаписів, отриманих в результаті здійснення відеоспостереження на робочому місці та звукозаписів ділових переговорів. Роз'яснено деякі аспекти законності отримання відеозапису правопорушення для його подання до суду як доказу.

Ключові слова: правосуддя; цивільне судочинство; звукозаписи; відеозаписи; судові докази; приватне життя; судова практика.

Постановка проблеми. Аудіо- та відеозаписи міцно увійшли до складу судових доказів і вже тривалий час активно використовуються в процесі судового доказування. Близько 90 % інформації про навколишній світ більшість людей сприймає через зір, ще приблизно 9 % – за допомогою слуху. Вказане дуже добре ілюструє значення звуко- та відеозаписів для встановлення судом обставин цивільної справи. На відміну від пам'яті людини, пам'ять технічних пристроїв не схильна до змін, інформація, зафіксована звуко- чи відеозаписувальним пристроєм, з часом не розмивається, не погіршується, не виштовхується іншою, більш новою. Свідки – очевидці подій – з часом схильні забувати, по-різному інтерпретувати події й навіть фантазувати, додумувати деталі, яких насправді не було. Безліч різних деталей події можуть взагалі залишитись поза увагою свідка. Механізми позбавлені цих особливостей людської свідомості. Інформація,

зафіксована на звуко- чи відеозаписі, максимально точно відображає обставини та не змінюється з часом. Вона може бути пошкоджена чи змінена лише внаслідок стороннього втручання чи у зв'язку з пошкодженням матеріального носія.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика використання аудіо- та відеозаписів у процесі судового доказування досліджувалася багатьма процесуалістами, зокрема такими науковцями, як О. Т. Боннер (O. T. Bonner), Н. І. Борискіна (N. I. Boryskina), О. П. Вершинін (O. P. Vershynin), Н. Ю. Голубєва (N. Yu. Holubieva), К. Б. Дрогозюк (K. B. Drohoziuk), А. С. Зеленьяк (A.S. Zeleniak), О. М. Лазько (O. M. Lazko), І. Н. Лук'янова (I. N. Luk'ianova), В. В. Молчанов (I. N. Luk'ianova), Ю. С. Павлова (Yu. S. Pavlova), І. В. Решетнікова (I. V. Reshetnikova), М. С. Строгович (M. S. Strohovich), Т. С. Таранова (T. S. Taranova), В. І. Тertiшніков (V. I. Tertyshnikov), М. К. Треушніков (M. K. Treushnikov), С. Я. Фурса (S. Ya. Fursa) та ін. Утім ціла низка питань даної проблематики залишилися малодослідженими, а в судовій практиці наявна значна кількість проблем, пов'язаних з використанням учасниками судового процесу аудіо- та відеозаписів як доказів у цивільних справах. Вказане зумовлює актуальність теми даного дослідження.

Метою статті є встановлення процесуальних особливостей збирання, дослідження та оцінки аудіо- та відеозаписів як різновиду електронних доказів у цивільному процесі.

Виклад основного матеріалу. Винахідником першого звукозаписувального апарату фонографу, який міг записувати звук та відтворювати його, вважається американський дослідник та бізнесмен Томас Едісон в 1877 р. Технічні пристрої, які давали можливість здійснювати запис відео, також почали з'являтися у другій половині XIX ст. Наприклад, відомою є публічна демонстрація братами Люм'єр 22 березня 1895 р. в Парижі короткометражного кінофільму.

Однак на той час такі пристрої вважалися технічними новинками та не мали широкого розповсюдження. Тому звуко- та відеозаписи далеко не одразу знайшли

місце серед судових доказів. Так, жодної згадки про звуко- та відеозаписи як докази в цивільних справах немає у судових статутах, що діяли наприкінці XIX та початку XX ст. на землях, що належать до території сучасної України (у Статуті цивільного судочинства Російської імперії 1864 р. та Статуті цивільного судочинства Австро-Угорщини 1895 р.). Не було закріплено аудіо- та відеозаписів серед засобів доказування й у радянському цивільному процесуальному законодавстві. Лише у п. 9 постанови Пленуму Верховного Суду СРСР від 01.12.1983 р. № 10 «Про застосування процесуального законодавства при розгляді цивільних справ в суді першої інстанції» (в ред. від 03.04.1987 р.) було зазначено, що з урахуванням думки осіб, що беруть участь у справі, суд міг дослідити надані звуко- відеозаписи та оцінити їх у сукупності з іншими доказами [1, с. 295]. Однак видова належність цих судових доказів (речові, письмові чи окремий вид) залишалася невизначеною.

У зв'язку з цим в юридичній літературі сформувалися декілька точок зору щодо приналежності звуко- та відеозаписів до того чи іншого виду засобів доказування: 1) як різновид письмових доказів (І. Н. Лук'янова [2, с. 15]); 2) як різновид речових доказів (І. В. Решетнікова [3, с. 175]); 3) як окремий самостійний вид засобів доказування (М. К. Треушніков [4, с. 11-12])

Уперше згадка про звуко- та відеозаписи з'явилася в ЦПК 1963 р. лише після внесених до нього змін у 2001 р. (Закон України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України від 21.06.2001 р. № 2540-III [5]). Закон передбачав необхідність фіксувати у протоколі судового засідання подані в судовому засіданні докази, звуко- і відеозаписи, хід дослідження доказів, а у разі, якщо докази не додаються до справи, – номер, дата та зміст письмових доказів, а також ознаки і властивості речових доказів, звуко- і відеозаписів [5].

Як вбачається з даного положення закону, звуко- і відеозаписи були названі окремо від письмових та речових доказів. Однак у ст. 27 ЦПК 1963 р., яка на той час закріплювала перелік засобів доказування, звуко- і відеозаписи як окремий

засіб доказування вказані не були. Тобто юридична природа цього виду судових доказів залишалася законодавчо не визначеною.

Нормативне закріплення серед засобів доказування звуко- та відеозаписи набули лише з набранням чинності Цивільним процесуальним кодексом України 2004 р. У ч. 2 ст. 57 ЦПК України в ред. від 18.03.2004 р. зазначалися такі засоби доказування: 1) пояснення сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків; 2) показання свідків; 3) письмові докази; 4) речові докази, зокрема звуко- і відеозаписи; 5) висновки експертів. У ч. 2 ст. 65 ЦПК 2004 р. було конкретизовано, що речовими доказами є також магнітні, електронні та інші носії інформації, що містять аудіовізуальну інформацію про обставини, що мають значення для справи. Тобто законодавець відніс звуко- і відеозаписи до речових доказів.

Як відзначалося в літературі, аудіо- і відеозаписи належать до речових доказів тому, що інформація в них зберігається на матеріальному об'єкті неживої природи в стані, що не розвивається [6, с. 170].

Однак з таким підходом погоджувалися не всі науковці, адже аудіо- і відеозаписи не підпадають під ознаки речових доказів [7, с. 198]. Серед таких ознак називають наступні: 1) основою речового доказу є предмет матеріального світу; 2) доказова інформація в речових доказах виражається в матеріальних властивостях предмету; 3) інформація, що міститься в речових доказах, як правило, не є актом думки; 4) інформація, що міститься в речових доказах, як правило, сприймається безпосередньо [8, с. 85]. Зокрема, О. М. Лазько, вказуючи на наявність істотних відмінностей звуко- і відеозаписів від речових доказів у їх класичному розумінні, наполягав на необхідності виокремлення звуко- і відеозаписів разом з іншими засобами доказування, які можливо отримати за допомогою електронних (технічних) засобів, пристроїв, комп'ютерної техніки тощо, як самостійного засобу доказування в цивільному процесі [9, с. 125].

Нарешті в новій редакції ЦПК України, затвердженій Законом України від

03.10.2017 р. № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», звуко- і відеозаписи було віднесено до нового виду засобів доказування – електронних доказів.

В юридичній літературі справедливо відмічається більша інформативність, наочність та переконливість аудіо- та особливо відеозаписів порівняно з іншими доказами, такими, наприклад, як письмові докази чи показання свідків. На відміну від «писаних» документів, аудіозапис, фактично виступаючи документом, несе не лише смислову, вербалізовану інформацію, а й передає інтонації, відтінки мови, емоції... [10, с. 65] Переглядаючи відеозапис, можна повністю зануритись у подію, яка в ньому зафіксована, стати немов би її очевидцем [11, с. 83–84; 12, с. 134].

Кількість технічних пристроїв, які дають можливість зробити достатньо якісний аудіо- та відеозапис постійно зростає, на сьогоднішній день вони доступні широкому колу користувачів, а тому все частіше різні обставини, юридичні факти, зокрема, факти правопорушень, фіксуються на камеру, диктофон або інший портативний чи стаціонарний пристрій. Однак процес використання таких аудіо- та відеозаписів у судовому доказуванні може бути пов'язаний з низкою проблем.

У першу чергу, під час подачі до суду в якості доказу аудіо- чи відеозапису виникає питання щодо законності його отримання стороною у справі, а отже й допустимості використання даних матеріалів як судових доказів, адже відповідно до ч. 1 ст. 78 ЦПК суд не бере до уваги докази, що одержані з порушенням порядку, встановленого законом.

Нерідко учасники судового процесу заперечують проти використання аудіо- чи відеозаписів як доказів у конкретній справі вказуючи про порушення їх права на повагу до приватного життя, оскільки такий запис здійснювався без їхнього дозволу. В такому випадку постає питання щодо допустимості таких доказів, адже

з одного боку, відповідно до ст. 34 Конституції України кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір [13], а з іншого – відповідно до ст. 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [13]. Так само відповідно до ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [14].

Як роз'яснив Конституційний Суд України, конституційне право особи на невтручання в її особисте і сімейне життя, встановлене ч. 1 ст. 32 Основного Закону України, є одним із законних підстав для обмеження права особи на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації, передбачене ст. 34 Конституції України [15].

Питання використання звуко- та відеозаписів у процесі судового доказування врегульовано в процесуальному законі доволі схематично. Відповідно до ст. 236 ЦПК зміст особистих паперів, листів, записів телефонних розмов, телеграм та інших видів кореспонденції фізичних осіб може бути досліджений у відкритому судовому засіданні або оголошений за клопотанням учасника справи лише за згодою осіб, визначених Цивільним кодексом України [16]. Аналогічне правило встановлене положеннями ч. 1 ст. 238 ЦПК й щодо

відтворення звукозапису, демонстрації відеозапису, що мають приватний характер [16].

Відповідно до ч. 1 ст. 302 ЦК України фізична особа має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію. Збирання, зберігання, використання і поширення інформації про особисте життя фізичної особи без її згоди не допускаються, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [17].

Відповідно до ст. 307 ЦК України фізична особа може бути знята на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку лише за її згодою. Згода особи на знімання її на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку припускається, якщо зйомки проводяться відкрито на вулиці, на зборах, конференціях, мітингах та інших заходах публічного характеру.

Фізична особа, яка погодилася на знімання її на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку, може вимагати припинення їх публічного показу в тій частині, яка стосується її особистого життя. Витрати, пов'язані з демонтажем виставки чи запису, відшкодовуються цією фізичною особою.

Знімання фізичної особи на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку, в тому числі таємне, без згоди особи може бути проведене лише у випадках, встановлених законом [17].

Виходячи з вищенаведених положень чинного законодавства, відеозапис буде вважатись отриманим законним шляхом за умови що особа, яка на ньому зображена, дала свою згоду на зйомку; якщо відеозапис здійснено відкрито на вулиці, на зборах, конференціях, мітингах та інших заходах публічного характеру; в інших випадках, передбачених законом (наприклад, якщо звуко- чи відеозапис отриманий у кримінальному провадженні з дозволу суду). Про наявність згоди особи на здійснення її відеозапису може свідчити як пряме ствердження особою про таку згоду, так і зафіксована на відеозаписі поведінка особи, з якої стає зрозуміло, що особа знає про здійснення відеозапису та не заперечує проти нього. Не можна стверджувати про наявність згоди особи на відеозйомку, якщо

відеозапис здійснювався приховано від неї.

У цьому контексті цікавим є питання щодо можливості використання в процесі судового доказування даних відеоспостереження на робочому місці. Ця проблема неодноразово була предметом вирішення Європейського суду з прав людини (наприклад, у справах *Vukota-Bojić v. Switzerland* [18], *Körpke v. Germany* [19], *Perry v. the United Kingdom* [20] та ін.). Загалом, Європейський суд дотримувався позиції, що приватне життя «включає право особи на формування та розвиток стосунків з іншими людьми, включаючи стосунки професійного або ділового характеру» (див. рішення від 7 серпня 1996 р. у справі «С. проти Бельгії» (*C. v. Belgium*), п. 25, Reports 1996-III). Стаття 8 Конвенції «захищає право на особистий розвиток та право встановлювати та розвивати стосунки з іншими людьми та оточуючим світом» (див. рішення у справі «Прітті проти Сполученого Королівства» (*Pretty v. the United Kingdom*), заява № 2346/02, п. 61, ECHR 2002-III). Поняття «приватне життя» в принципі не виключає відносини професійного або ділового характеру. Врешті-решт, саме у рамках трудової діяльності більшість людей мають значну можливість розвивати стосунки з оточуючим світом (див. рішення від 16 грудня 1992 р. у справі «Немець проти Німеччини» (*Niemietz v. Germany*), п. 29, Series A № 251-B) [21]. Аналогічний підхід бачимо й у Рішенні Конституційного Суду України від 20 січня 2012 р. № 2-рп/2012, який відзначив, що особистим життям фізичної особи є її поведінка у сфері особистісних, сімейних, побутових, інтимних, товариських, професійних, ділових та інших стосунків поза межами суспільної діяльності, яка здійснюється, зокрема, під час виконання особою функцій держави або органів місцевого самоврядування [15].

Однак належність відносин професійного, ділового характеру до складу приватного життя працівника не означає автоматичної повної заборони здійснення відеозапису на робочому місці. Як буває в більшості випадків, Європейський суд не визнає необхідності надання абсолютного захисту якомусь праву особи, зокрема й праву на приватне життя, стверджуючи про необхідність дотримання

справедливого балансу, у даному випадку – між правом працівника на повагу до його приватного життя на робочому місці та інтересами роботодавця. Розумні очікування людини щодо конфіденційності є важливим, хоча і не обов'язково вирішальним чинником (рішення у справі *Perry v. the United Kingdom*, заява № 63737/00, п. 37, ECHR 2003-IX) [20].

Суд наголосив, що будь-яке втручання може бути виправдане за п. 2 ст. 8 Конвенції, лише якщо воно відповідає закону, переслідує одну або кілька законних цілей, на які посилається п. 2 ст. 8, і є необхідним у демократичному суспільстві для досягнення таких цілей (рішення у справі *Kennedy v. the United Kingdom*, заява № 26839/05, п. 130, від 18.05.2010 р.) [22].

Наприклад, звичайне використання охоронних камер як таких, як на вулиці, так і в громадських приміщеннях, де вони служать законним і передбачуваним цілям, не вважається порушенням ст. 8 Конвенції (рішення у справі *Perry v. the United Kingdom*, заява № 63737/00, п. 38, ECHR 2003-IX) [20].

Таким чином, у кожному конкретному випадку при визначенні допустимості відеозапису, здійсненому на робочому місці, як доказу в суді, суд повинен встановити: 1) чи здійснювався відеозапис в громадському місці, чи в особистому кабінеті працівника; 2) чи був працівник повідомлений про здійснення відеоспостереження та чи надавав згоду на обробку персональних даних; 3) яку легітимну мету переслідував роботодавець, здійснюючи відеоспостереження та чи можна було її досягти застосувавши менший ступінь втручання у приватне життя працівника, тобто чи не було втручання у приватне життя працівника надмірним; 4) чи було здійснено відеоспостереження з дотриманням вимог закону. Лише дослідивши усі ці обставини в сукупності суд може дійти висновку про допустимість чи недопустимість такого відеозапису як доказу в суді.

Якщо правове регулювання порядку використання відеозображення фізичної особи є доволі докладним, то щодо звукозапису законодавець обмежився лише вказівкою у ст. 31 Конституції України та ч. 1 ст. 306 ЦК України про

тасмницю телефонних розмов.

На практиці нерідко виникає питання щодо допустимості використання як доказу в суді звукозапису, здійсненого приховано від одного чи кількох співрозмовників.

Як і у випадку з відеозаписом, аудіозапис приватної розмови є втручанням у приватне життя особи, а тому здійснення такого запису та подальше використання за загальним правилом може бути здійснене лише з дозволу всіх учасників розмови. Однак в юридичних джерелах висловлювалася думка, що ділові перемовини у робочий час, як і ділова переписка, не можуть вважатись частиною приватного життя особи, а отже прихований звукозапис таких перемовин не можна розглядати як порушення права співрозмовника на приватне життя [23], з тих самих причин не вважають окремі дослідники порушенням права на повагу до приватного життя і прихований звукозапис службових телефонних переговорів [24, с. 75]. З таким підходом не можна погодитись. Якщо ділова переписка має конкретну мету, а її зміст призначений виключно для оформлення та підтримання ділових, професійних відносин, то здійснення звукозапису передбачає повне фіксування не лише основного змісту розмови, а й мовленнєвої поведінки особи, інтонацій, побічних висловлювань, що вже може розглядатись як втручання у приватне життя співрозмовника з огляду на вищенаведену позицію Європейського суду з прав людини та Конституційного Суду України. Таким чином, навіть ділові перемовини необхідно розглядати як частину приватного життя фізичних осіб незалежно від того, чи містяться у них висловлення приватного характеру, чи лише професійно-ділового. У зв'язку з цим до їх фіксування звукозаписувальними пристроями необхідно застосовувати ті ж правила, що й до відеозаписів на робочому місці.

Окремо варто зупинитись на законності здійснення звуко- чи відеозапису правопорушень. Марно сподіватись на отримання згоди правопорушника на фіксування факту порушення ним закону, а тому здійснення звуко- чи відеозапису

обставин правопорушення є законним, оскільки переслідує легітимну мету, незважаючи на певне втручання у приватне життя правопорушника. Тому безпосередньо під час вчинення правопорушення стосовно самої особи або інших осіб чи майна може бути здійснено звуко- чи відеозапис таємно або відкрито без дозволу правопорушника. Водночас суд обов'язково повинен встановити обставини здійснення такого звуко- чи відеозапису та оцінити, чи не було таке втручання надмірним. Наприклад, не можна вважати законним здійснення фіксування правопорушення внаслідок постійного чи тривалого таємного спостереження, здійснення систематичного таємного чи відкритого звуко- чи відеозапису особи без достатніх юридичних підстав, яке має ознаки переслідування, або якщо фіксування пов'язане з вчиненням правопорушення особою, яка здійснює фіксування, наприклад, незаконного проникнення до володіння особи тощо.

Окрім законності отримання звуко- чи відеозапису на їх юридичну силу як судових доказів впливає й дотримання порядку подання їх до суду. Як будь-який інший електронний доказ, звуко- та відеозаписи подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису (ч. 2 ст. 100 ЦПК) [16].

При цьому необхідно враховувати, що якщо подано копію (паперову копію) електронного доказу, суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал електронного доказу. Якщо оригінал електронного доказу не подано, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги (ч. 5 ст. 100 ЦПК) [16].

Подання оригіналу звуко- чи відеозапису до суду може бути пов'язане з певними незручностями для учасника справи, адже оригіналом вважається лише той файл, який був створений безпосередньо в процесі здійснення звуко- чи відеозапису події та знаходиться на самому технічному пристрої. У зв'язку з цим,

якщо звуко- чи відеозапис здійснюється з можливістю його подальшого надання до суду, рекомендується використовувати для цього спеціальний пристрій, а не той, яким особа постійно користується у повсякденному житті. Деякі юристи-практики рекомендують використовувати пристрої, які здійснюють запис одразу на з'ємний носій [25].

Порядок дослідження аудіо- та відеозаписів регламентовано ч. 4 ст. 229 та ст. 238 ЦПК. Відтворення звукозапису і демонстрація відеозапису проводяться в судовому засіданні або в іншому приміщенні, спеціально підготовленому для цього, з відображенням у протоколі судового засідання особливостей оголошуваних матеріалів і зазначенням часу демонстрації. Після цього суд заслуховує пояснення учасників справи. У разі потреби відтворення звукозапису і демонстрація відеозапису можуть бути повторені повністю або у певній частині.

Дослідження в судовому засіданні звуко- і відеозаписів особистого характеру здійснюється за правилами, встановленими для дослідження особистих паперів, листів, записів телефонних розмов, телеграм та інших видів кореспонденції, тобто лише за згодою осіб, визначених Цивільним кодексом України (ч. 8 ст. 7 ЦПК).

Під час оцінки аудіо- та відеозаписів як доказів у цивільній справі суд повинен переконатись у тому, що даний доказ містить усю повноту необхідної інформації та у відсутності втручання у цифрові дані. Подаючи до суду звуко- чи відеозапис, особа повинна вказати дату, час та місце створення звуко- чи відеозапису та пристрій, на якому його було здійснено. Бажано використовувати пристрої, які одразу фіксують дату та час здійснення запису за допомогою електронної позначки часу (переважна більшість сучасних технічних пристроїв мають таку функцію). Якщо одна зі сторін судового процесу наполягає на тому, що цифрові дані, надані до суду, підроблені, або заперечує проти того, що це саме він (вона) зафіксовані на звуко- чи відеозаписі, встановити достовірність такої доказової інформації, як правило, можна лише за допомогою експерта.

Така необхідність частіше виникає у випадку зі звукозаписами, адже достовірно встановити належність голосу конкретній особі просто на слух суд не може. У випадку якщо особа заперечує, що на звукозапису зафіксований її голос, має бути за клопотанням сторони призначена судова фоноскопична експертиза, за допомогою якої можна пересвідчитись у належності голосу на звукозапису конкретній людині, а також оригінальності запису та наявності/відсутності монтажу.

Висновки. Таким чином, закріплене в чинному законодавстві та міжнародно-правових актах право на повагу до приватного життя особи ускладнює процес використання аудіо- та відеозаписів як доказів у судовому процесі. Суд повинен переконатись у тому, що звуко- чи відеозапис отриманий законним шляхом, цифрові дані, які були подані на підтвердження певних обставин справи, належно процесуально оформлені, містять всю повноту необхідної інформації (про дату, час, місце здійснення запису та записувальний пристрій), а також у відсутності втручання у їх цілісність, що можна зробити за допомогою призначення за клопотанням сторони судової фоноскопичної експертизи.

У зв'язку з наявною правовою позицією Європейського суду з прав людини та Конституційного суду України про те, що ділова, професійна діяльність фізичної особи може розглядатися як частина його приватного життя, здійснення відеозапису на робочому місці та звукозапису професійних переговорів слід вважати втручанням у приватне життя особи. При оцінці таких відеозаписів суд повинен встановити: 1) чи здійснювався відеозапис в громадському місці, чи в особистому кабінеті працівника; 2) чи був працівник повідомлений про здійснення відеоспостереження та чи надавав згоду на обробку персональних даних; 3) яку легітимну мету переслідував роботодавець, здійснюючи відеоспостереження та чи можна було її досягти застосувавши менший ступінь втручання у приватне життя працівника, тобто чи не було втручання у приватне життя працівника надмірним;

4) чи було здійснено відеоспостереження з дотриманням вимог закону.

Відеозапис факту вчинення правопорушення слід вважати отриманим законним шляхом якщо він був зроблений безпосередньо під час вчинення правопорушення стосовно самої особи, яка здійснила запис, або інших осіб чи майна навіть якщо він здійснювався таємно або відкрито без дозволу правопорушника за умови, що він не був результатом надмірного втручання в приватне життя правопорушника та/чи порушення закону з боку особи, яка здійснювала запис.

Список літератури

1. Молчанов В. В. Основы теории доказательств в гражданском процессуальном праве : учеб. пособие. Москва : ИКД «Зерцало-М», 2012. 360 с.
2. Лукьянова И. Н. Доказательства в арбитражном процес се : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2003. 26 с.
3. Решетникова И.В. Курс доказательственного права в российском гражданском судопроизводстве. Москва : НОРМА, 2000. 288 с.
4. Треушников М. К. Доказательства и доказывание в советском гражданском процессе. Москва : Издательство Московского университета, 1982. 160 с.
5. Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України: Закон України від 21.06.2001 р. № 2540-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 39. Ст. 190.
6. Цивільний процес України : підручник / за ред. Є. О. Харитоновна, О. І. Харитонової, Н. Ю. Голубевої. Київ : Істина, 2011. 536 с.
7. Васильев С. В. Гражданский процесс Украины : учеб. пособие. Харьков : ООО «Одиссей», 2006. 512 с.
8. Зеленьяк А. С. Використання речових доказів під час розгляду та вирішення цивільних справ : дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2014. 238 с.
9. Лазько О. М. Речові докази у цивільному процесі України: питання теорії і практики. *Наше право*. 2015. № 1. С. 121–126.
10. Коляденко П. Л. Правовий режим електронного інформаційного ресурсу судового засідання в інформаційному суспільстві : монографія / заг. ред. Н. А. Савінова. Київ : НДІП НАПрН України. 2016. 182 с.
11. Боннер А. Т. Аудио- и видеозаписи как доказательство в гражданском и арбитражном процессе. *Законодательство*. 2008. № 3. С. 79–87.
12. Короткий С. А. Соотношение аудио- и видеозаписей с письменными доказательствами в гражданском процессе. *Научные ведомости*. 2009. № 10 (65). С. 131–137.
13. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
14. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. *Голос України* від 10.01.2001 р. № 3.
15. Рішення Конституційного Суду України від 20 січня 2012 р. № 2-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#n51> (дата звернення: 21.10.2020).
16. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.

17. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44 Ст. 356.
18. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Vukota-Bojić v. Switzerland» від 18.10.2016 р. (заява № 61838/10). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-167490> (дата звернення: 21.10.2020).
19. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Köpke v. Germany» від 05.10.2010 р. (заява № 420/07). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-101536> (дата звернення: 21.10.2020).
20. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Perry v. the United Kingdom» від 17.07.2003 р. (заява № 63737/00). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61228> (дата звернення: 21.10.2020).
21. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Oleksandr Volkov v. Ukraine» від 09.01.2013 р. (заява № 21722/11). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115871> (дата звернення: 21.10.2020).
22. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Kennedy v. the United Kingdom» від 18.05.2010 р. (заява № 26839/05). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98473> (дата звернення: 21.10.2020).
23. Мишина А. Аудиозапись как доказательство. URL: <https://www.buhgalteria.ru/article/audiozapis-kak-dokazatelstvo> (дата звернення: 21.10.2020).
24. Павлушина А. А., Федяшова А. Н. Особенности оценки аудио- и видеодоказательств и иных документов и материалов в гражданском и арбитражном процессе. *Вестник Самарского государственного экономического университета*. 2012. № 7 (93). С. 71–76.
25. Просвирин А. Аудиозапись как средство доказывания в гражданском процессе – эффективно или нет? URL: https://zakon.ru/blog/2019/03/06/audiozapis_kak_sredstvo_dokazyvaniya_v_grazhdanskom_processe_-_effektivno_ili_net (дата звернення: 21.10.2020).

References

1. Molchanov, V.V. (2012). *Osnovy teorii dokazatel'stv v grazhdanskom processual'nom prave*. Moscow: IKD «Zercalo-M» [in Russian].
2. Luk'yanova, I.N. (2003). *Dokazatel'stva v arbitrazhnom processe. Extended abstract of candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
3. Reshetnikova, I.V. (2000). *Kurs dokazatel'stvennogo prava v rossijskom grazhdanskom sudoproizvodstve*. Moscow: NORMA [in Russian].
4. Treushnikov, M.K. (1982). *Dokazatel'stva i dokazyvanie v sovetskom grazhdanskom processe*. Moscow: Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta [in Russian].
5. Pro vnesennia zmin do Tsyvilnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21.06.2001 r. № 2540-III. (2001). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 39, art. 190.
6. Tsyvilnyi protses Ukrainy. Ye.O. Kharytonov, O.I. Kharytonova, N.Yu. Holubieva (Eds.). Kyiv: Istyna [in Ukrainian].
7. Vasil'ev, S.V. (2006). *Grazhdanskij process Ukrainy*. Khar'kov: OOO «Odissej» [in Russian].
8. Zeleniak, A.S. (2014). *Vykorystannia rechovykh dokaziv pid chas rozghliadu ta vyrishennia tsyvilnykh sprav. Candidate's thesis*. Uzhhorod [in Ukrainian].
9. Lazko, O.M. (2015). Rechovi dokazy u tsyvilnomu protsesi Ukrainy: pytannia teorii i praktyky. *Nashe pravo*, 1, 121–126 [in Ukrainian].
10. Koliadenko, P.L. (2016). *Pravovyi rezhym elektronnoho informatsiinoho resursu sudovoho zasidannia v informatsiinomu suspilstvi*. N.A. Savinova (Ed.). Kyiv: NDIIP NAPrN Ukrainy [in Ukrainian].

11. Bonner, A.T. (2008). Audio- i videozapisi kak dokazatel'stvo v grazhdanskom i arbitrazhnom processe. *Zakonodatel'stvo*, 3, 79–87 [in Russian].
12. Korotkij, S.A. (2009). Sootnoshenie audio- i videozapisej s pis'mennymi dokazatel'stvami v grazhdanskom processe. *Nauchnye vedomosti*, 10 (65), 131–137 [in Russian].
13. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 30, art. 141.
14. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 04.11.1950 r. (2001). *Holos Ukrainy – Voice of Ukraine*, 10 January, 3.
15. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 20 sichnia 2012 r. № 2-rp/2012. (2012). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#n51>.
16. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 18.03.2004 r. № 1618-IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2004. № 40-41, 42. St. 492.
17. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 435-IV. (2003). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 40-44, art. 356.
18. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Vukota-Bojić v. Switzerland» vid 18.10.2016 r. (zaiava № 61838/10). (2016). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-167490>.
19. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Köpke v. Germany» vid 05.10.2010 r. (zaiava № 420/07). (2010). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-101536>.
20. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Perry v. the United Kingdom» vid 17.07.2003 r. (zaiava № 63737/00). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61228>.
21. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Oleksandr Volkov v. Ukraine» vid 09.01.2013 r. (zaiava № 21722/11). (2013). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115871>.
22. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Kennedy v. the United Kingdom» vid 18.05.2010 r. (zaiava № 26839/05). (2010). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98473> (data zvernennia: 21.10.2020).
23. Mishina A. Audiozapis' kak dokazatel'stvo. URL: <https://www.buhgalteria.ru/article/audiozapis-kak-dokazatelstvo> [in Russian].
24. Pavlushina, A.A., Fedyashova, A.N. (2012). Osobennosti ocenki audio- i videodokazatel'stv i inyh dokumentov i materialov v grazhdanskom i arbitrazhnom processe. *Vestnik Samarskogo gosudarstvennogo ekonomicheskogo universiteta*, 7 (93), 71–76 [in Russian].
25. Prosvirin, A. (2019). Audiozapis' kak sredstvo dokazyvaniya v grazhdanskom processe – effektivno ili net? URL: https://zakon.ru/blog/2019/03/06/audiozapis_kak_sredstvo_dokazyvaniya_v_grazhdanskom_processe_-_effektivno_ili_net [in Russian].

Чванкин С. А., канд. юрид. наук, доц., председатель Киевского районного суда г. Одессы, председатель Ассоциации следственных судей Украины, Украина, г. Одесса.
e-mail: sergey0024@i.ua ; ORCID 0000-0002-9800-854X

Аудио- и видеозаписи как разновидность электронных доказательств в гражданском процессе

В статье изложены результаты исследования процессуальных особенностей сбора, исследования и оценки аудио- и видеозаписей как судебных доказательств в гражданском процессе. Установлен порядок использования в процессе судебного доказывания видеозаписей, полученных в результате осуществления видеонаблюдения на рабочем месте и звукозаписей деловых переговоров. Разъяснены некоторые аспекты законности получения видеозаписи правонарушения для его предоставления в суд в качестве доказательства.

Ключевые слова: правосудие; гражданское судопроизводство; звукозаписи; видеозаписи; судебные доказательства; частная жизнь, судебная практика.

Chvankin S. A., PhD in Law, Associate Professor, Chairman of the Kyiv District Court of Odessa, Chairman of the Association of Investigating Judges of Ukraine, Ukraine, Odessa.
e-mail: sergey0024@i.ua ; ORCID 0000-0002-9800-854X

Audio and video recordings as a type of electronic evidence in civil proceedings

The scientific article presents the results of the study of the procedural features of the collection, study and evaluation of audio and video recordings as court evidence in civil proceedings. The process of formation and perception of audio and video recordings as court evidence is studied, their role and significance in the process of court evidence are determined. The prevailing in the legal literature, the views of scholars on the affiliation of audio and video recordings to a particular type of evidence, in particular as a type of written evidence, as a type of physical evidence, as a separate independent type of evidence.

The issue of using audio and video recordings as evidence in the process of judicial evidence in civil cases, in particular the question of the legality of its receipt by the party in the case leads to doubts about the admissibility of using these materials as court evidence. It is established that the objection of a party to the trial against the use of audio or video recordings made without their permission as evidence in a particular case, with reference to the violation of their right to respect for private life, raises the question of the admissibility of such evidence. The procedure for the use of video recordings obtained as a result of video surveillance at the workplace and sound recordings of business negotiations in the process of judicial evidence has been established. Some aspects of the legality of obtaining a video of an offense for submission to the court as evidence are explained.

The legal positions of the European Court of Human Rights and the Constitutional Court of Ukraine on the possibility of using video surveillance data in the workplace in the process of judicial evidence are studied and it is established that business, professional activity of an individual can be considered as part of his private life. negotiations should be considered an interference with a person's private life. Four circumstances have been identified that the court must establish in determining the admissibility of a video made in the workplace as evidence in court. It is established that the systemic unity of these circumstances allows the court to conclude on the admissibility or inadmissibility of such a video as evidence in court.

Keywords: justice; civil judicial proceedings; sound recordings; video recordings; court evidence; private life; judicial practice.

Надійшла до редколегії 19.10.2020 р.